

Državni svetnik

Rudi Matjašič, mag. posl. ved

Ljubljana, 1. 2. 2017

Gospod Mitja Bervar, mag. manag.

predsednik

Državnega sveta

Zadeva: Vprašanja Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti glede Zakona o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev ter Zakona o socialno varstvenih prejemkih

Na podlagi 66. in 98. člena Poslovnika Državnega sveta (Uradni list RS, št. 70/08, 73/09, 101/10, 6/14 in 26/15) predlagam, da se Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti postavi naslednja vprašanja:

1. Kako namerava Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti zagotoviti poenoteno tolmačenje oziroma odpraviti nejasnosti v zvezi s posameznimi zakonskimi določbami na področju uveljavljanja pravic iz javnih sredstev, ki se še vedno pojavljajo v praksi?
2. Kakšno je stališče Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti glede nekaterih določb Zakona o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (Uradni list RS, št. 62/10, 40/11, 40/12 – ZUJF, 57/12 – ZPCP-2D, 14/13, 56/13 – ZŠtip-1, 99/13, 14/15 – ZUUJFO, 57/15, 90/15, 38/16 – odl. US, 51/16 – odl. US in 88/16); v nadaljevanju: ZUPJS) oziroma Zakona o socialno varstvenih prejemkih (Uradni list RS, št. 61/10, 40/11, 14/13, 99/13, 90/15 in 88/16; v nadaljevanju: ZSvarPre), za katere v praksi še vedno ugotavljajo, da povzročajo neenakosti pred zakonom? Na primer v zvezi z:

- a) upravičenostjo do transferjev na podlagi upoštevanja dohodka iz dejavnosti (14. člen ZUPJS);
  - b) upoštevanjem premoženja na način, ki ne odraža dejanskega stanja (17. člen ZUPJS);
  - c) izvajanjem 42. člena ZSVarPre, ki govori o obveznosti upravičenca do denarne socialne pomoči, da sprejme vsako zaposlitev, ter premajhno (demotivirajočo) razliko med minimalno plačo in višino prejete denarne socialne pomoči;
  - d) neenako obravnavo študentov s statusom absolventa glede vračil denarne socialne pomoči (razlika med določbami starega in novega Zakona o štipendiranju);
  - e) neupoštevanjem načela socialne države v zvezi s pogoji za pridobitev otroškega dodatka;
  - f) oteženim pridobivanjem podatkov glede višine plače za osebe, zaposlene v tujini, in posledičnim omogočanjem prejema polne višine različnih socialnih prejemkov;
  - g) vračili prejete denarne socialne pomoči in varstvenega dodatka (vračilo vseh prejetih sredstev še za časa življenja oz. 2/3 prejetih sredstev ob dedovanju na podlagi zaznambe na premoženju) in novo zakonodajo, v skladu s katero upravičencem po 1. 2. 2017 ne bo treba vrniti prejete denarne socialne pomoči in varstvenega dodatka oz. slednjih ne bo treba vračati dedičem, če razpolagajo z nepremičnino vrednosti do 120.000,00 evrov, v kateri bivajo, in imajo v njej prijavljeno stalno bivališče;
  - h) sklepanjem dogovora o preživljanju kot podlagi za pridobitev varstvenega dodatka ali denarne socialne pomoči (6. in 19. člen ZSVarPre v povezavi s 124. členom Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih) ter ugotavljanjem plačilne sposobnosti oz. zmožnosti preživljanja.
3. Ali nova ureditev glede zaznamb na premoženju po ZSVarPre (54.a člen) res zagotavlja, da se denarna socialna pomoč in varstveni dodatek ne bosta vračala (za že prejeta in za v bodoče prejeta javna sredstva), in ali drži, da naj bi se za nazaj odpravile vse zaznambe na nepremičninah? Kako bo zagotovljeno poenoteno izvajanje omenjenih določb na centrih za socialno delo?

4. Kakšno je stališče ministrstva do predlogov uvedbe univerzalnega otroškega dodatka po zgledu Avstrije, razširitve kroga upravičencev do pogrebnine in posmrtnine na zakonite dediče (brate in sestre) ter uvedbe obveze prejemnika denarne socialne pomoči, da po šestih mesecih prejemanja denarne socialne pomoči začne opravljati delo v korist družbe?

Obrazložitev:

Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (ZUPJS) ter Zakon o socialno varstvenih prejemkih (ZSVarPre) se uporabljata od 1. 1. 2012. Od takrat sta doživela že kar nekaj sprememb in dopolnitev, ki so bile med drugim namenjene odpravi zaznanih težav v praksi, a centri za socialno delo naj bi se kljub temu še vedno soočali z določenimi težavami pri implementaciji omenjene zakonodaje. Vedno več naj bi bilo odprtih vprašanj in različnih tolmačenj istih določb posameznega zakona.

Prav tako posamezne določbe ZUPJS in ZSVarPre po ugotovitvah iz prakse še vedno povzročajo določene neenakosti med (potencialnimi) upravičenci do pravic iz javnih sredstev. Takšen primer na primer predstavlja upravičenost do transferjev na podlagi upoštevanja dohodka iz dejavnosti. V skladu s 14. členom ZUPJS se namreč pri osebi, ki je šele začela opravljati dejavnost oziroma osebi, katere mesečni dohodek iz dejavnosti je nižji od višine bruto minimalne plače, kot mesečni dohodek iz dejavnosti upošteva dohodek v višini 75 % bruto minimalne plače (trenutno 593,05 evra). Pri odločanju se v praksi ugotavlja, da je na podlagi navedene določbe večina samostojnih podjetnikov in kmetov upravičena do visokih transferjev, na podlagi izkazovanja neobstoječih ali nizkih dobičkov, navkljub lastništvu velikih kmetij, traktorjev, avtomobilov ter ostalega premoženja visokih vrednosti, ki nakazujejo, da so bila vanje vložena določena finančna sredstva. Upoštevanje premoženja v teh primerih torej ne odraža dejanskega stanja, saj se premoženje upošteva v fiktivni višini (0,69 % vrednosti celotnega premoženja). Podoben primer predstavlja lastništvo vrednostnih papirjev: družina, ki ima v lasti vrednostne papirje v višini npr. več kot 80.000,00 evrov, pri čemer ne izkazuje drugih dohodkov, lahko posledično prejema najvišje socialne transferje.

Nepravilno ureditev predstavlja tudi neenaka obravnava študentov s statusom absolventa po starem Zakonu o štipendiranju (Uradni list RS, št. 59/07, 63/07 – popr., 40/09, 62/10 – ZUPJS, 40/12 – ZUJF, 57/12 – ZPCP-2D in 56/13 – ZŠtip-1); v nadaljevanju: ZŠtip) in novem Zakonu o štipendiranju (Uradni list RS, št. 56/13, 99/13 – ZUPJS-C in 8/16); v nadaljevanju: ZŠtip-1). Študentom, ki so prejeli državno štipendijo v času absolventskega statusa, v skladu z ZŠtip v primeru, da niso diplomirali, ni treba vrniti, po ZŠtip-1 pa morajo štipendisti diplomirati do konca absolventskega staža, sicer morajo vrniti državno štipendijo, ki so jo prejeli v času absolventskega statusa kot tudi v času obiskovanja zadnjega letnika fakultete.

Nedavne spremembe pogojev za pridobitev varstvenega dodatka (novela ZSVarPre-E) so bile v medijih pojasnjene na način, da tistim s premoženjem v obliki nepremičnine pod vrednostjo 120.000 evrov ne bo treba vračati denarne pomoči in varstvenega dodatka ter da se bodo ukinile zaznambe prepovedi odtujitve in obremenitve v zemljiški knjigi za nazaj. Javnost pa ni bila informirana o tem, da morajo starši s svojimi otroki skleniti primerno visoko preživnino, da bi lahko pridobili denarno socialno pomoč ali varstveni dodatek (19. člen ZSVarPre predvideva, da center za socialno delo s soglasjem upravičenca pozove osebe, ki so ga dolžne preživljati, k sklenitvi ali izvrševanju sporazuma ali dogovora o preživljanju). Ljudje so bili torej s tega vidika prek medijev zavedeni.

Medtem ko za tiste, ki so prejemniki denarne socialne pomoči in niso zmožni preživljati staršev, dvomov glede uveljavljanja pravic ni, bi za ostale moral center za socialno delo izvesti ugotovljeni postopek. Za pridobivanje podatkov otrok/zavezancev pa center za socialno delo v ZSVarPre nima pravne podlage, prav tako ne vsebuje določb o načinu ugotavljanja plačilne sposobnosti/zmožnosti preživljanja. Če upravičenec nepremičnine odtuji ali jih podari, si je dolžan zagotoviti preživljanje. Pri »razbremenitvi« strank (upravičencev do varstvenega dodatka) je torej bistvenega pomena njihova seznanitev, da če bodo z nepremičninami razpolagali, so si najprej dolžni s podaritvijo oz. kupnino zagotoviti preživljanje (v zameno ali z denarjem).

V zvezi z zaznambami na premoženju se dodatno sproža vprašanje enakosti glede na prej veljavne in nove zakonske določbe. Nekateri so namreč v skladu s prej veljavno zakonodajo že vrnili celoten znesek denarne socialne pomoči in varstvenega dodatka še za časa življenja oz. povrnili 2/3 prejetih sredstev ob dedovanju na podlagi

zaznambe na premoženju, z novo zakonodajo pa pomoči ne bo treba vračati, tudi če bo prišlo do dedovanja.

Po novi ureditvi ZSVarPre je bilo možno razbrati tudi to, da se denarna socialna pomoč in varstveni dodatek ne bosta vračala (za pomoč, prejeto po 1. 2. 2017), prav tako naj bi se odpravile vse zaznambe na nepremičninah (54.a člen ZSVarPre). Zastavlja se vprašanje, ali je razlaga omenjenih zakonskih določb pravilna in ali je zagotovljeno, da bodo omenjene zakonske določbe vsi centri za socialno delo izvajali poenoteno in ne bo prihajalo do različnih razlag. Kot realna težava se pojavlja tudi vprašanje, kaj bodo prejemniki varstvenega dodatka storili z nepremičninami v trenutku, ko zaznamb na nepremičninah ne bo. Slednje so namreč do zdaj velikokrat delovale tudi kot ščit za socialno varnost posameznika za časa njegovega življenja, zdaj pa bo lahko prihajalo tudi do odtujitve nepremičnin zaradi različnih dolgov (npr. kot posledice alkoholizma ali drugih odvisnosti). V posameznih primerih lahko zaradi uvedene novosti torej pride celo do poglobitve socialne stiske posameznika.

Praksa pogosto kaže tudi na to, da se v zvezi z uveljavljanjem pravic iz javnih sredstev velikokrat ne sledi načelu socialne države, saj se na primer težko dokazuje realne dohodke oseb (konkreten primer osebe, zaposlene v Avstriji, ki v Sloveniji prejema socialne transferje v polni višini, ker centri za socialno delo ne morejo priti do podatkov o višini njene plače, podatke o zaposlitvi pa se prav tako lahko izve samo za nazaj). Če oseba uveljavlja družinski prejemek v Avstriji, mora na centralno enoto centra za socialno delo poslati obrazec E411, iz katerega je sicer možno razbrati, da je oseba zaposlena v tujini, podatka o njeni neto plači pa omenjeni obrazec ne vsebuje. Za izračun denarne socialne pomoči namreč center za socialno delo potrebuje podatek o neto mesečnem dohodku, na podlagi katerega nato denarno socialno pomoč lahko zniža oz. ukine. Zaradi pomanjkanja podatkov je torej posamezna družina lahko upravičena do denarne socialne pomoči, do katere ob upoštevanju realnega stanja sploh ne bi bila. Prav tako je na primer zaradi neustreznega upoštevanja premoženja družin do otroškega dodatka lahko upravičena družina, v kateri sta oče ali mati zaposlena kot zdravnik/odvetnik s svojimi lastnimi prostori (če ne prikazujejo realnega dobička, se kot neto plača upošteva samo 75 % minimalne bruto plače), družine zaposlenih pri omenjenih osebah (s.p., odvetniki, zdravniki), ki prejemajo podpovprečno

plačo, pa do otroškega dodatka niso upravičeni. Posledično bi bilo smiselno razmisliti o uvedbi univerzalnega otroškega dodatka po zgledu Avstrije.

ZSVarPre v 34.a in 34.b členu ureja posebno obliko izredne denarne socialne pomoči po smrti družinskega člana ter posebno obliko izredne denarne socialne pomoči kot pomoč pri kritju stroškov pogreba. Pri tem so kot družinski člani umrlega navedeni zakonec oziroma oseba, s katero je umrli živel v življenjski skupnosti, ki je po zakonu, ki ureja zakonsko zvezo in družinska razmerja, v pravnih posledicah izenačena z zakonsko zvezo oziroma oseba, s katero je umrli živel v registrirani istospolni partnerski skupnosti; otroci in pastorki ter starši oziroma oseba, s katero eden izmed staršev živi v zakonski zvezi ali v življenjski skupnosti, ki je po zakonu, ki ureja zakonsko zvezo in družinska razmerja, v pravnih posledicah izenačena z zakonsko zvezo ali v registrirani istospolni partnerski skupnosti. Za bolj pravično oziroma realno ureditev bi kazalo razmisliti o razširitvi kroga upravičencev do pogrebne in posmrtnine na vse možne zakonite dediče, kar pomeni, da bi ju lahko uveljavljali tudi bratje in sestre.

Opozoriti je treba tudi na neizvajanje 42. člena ZSVarPre, ki govori o tem, da je upravičenec do denarne socialne pomoči, ki je brezposelna oseba in ne prejema denarnega nadomestila za primer brezposelnosti po zakonu, ki ureja trg dela, in je v zadnjih 12 mesecih denarno socialno pomoč prejel več kot devetkrat, v času prejemanja denarne socialne pomoči dolžan sprejeti vsako zaposlitev, ki mu jo ponudi oziroma na katero ga napoti Zavod RS za zaposlovanje. Motivacijo za iskanje zaposlitve trenutno dodatno zmanjšuje tudi relativno majhna razlika med višino denarne socialne pomoči (posameznik prejme vse ostale subvencije v maksimalni višini) in višino minimalne plače (2017 790,73 evra bruto, cca. 560,00 evrov neto). Na podlagi navedenega bi bilo dobro proučiti možnost uvedbe zakonske obveze opravljanja dela v korist družbe po šestih mesecih prejemanja denarne socialne pomoči in s tem prejemnike denarne socialne pomoči spodbuditi k (aktivnejšemu) iskanju zaposlitve.

Rudi Matjašič, mag. posl. ved, l.r.
državni svetnik